

ВІДГУК

офіційного опонента Дорошка Миколи Савовича, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри міжнародного регіонознавства

Навчально-наукового інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

на дисертацію Кучика Олександра Сергійовича на тему «Регіональні

міжнародні організації в умовах глобальної трансформації системи

міжнародних відносин» подану на здобуття наукового ступеня доктора

політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми

міжнародних систем та глобального розвитку.

Актуальність теми дослідження. Динаміка змін сучасного міжнародного порядку та світоустрою привертає пильну увагу численних науковців, дослідників та експертів до питання ефективного функціонування системи міжнародних відносин як складного механізму співробітництва з наявними важелями впливу та механізмами запобігання міжнародним конфліктам глобального і регіонального масштабу. Сьогодні особливо гостро стоїть питання формування нового міжнародного порядку та ефективного здійснення зовнішньої політики держави. Це є одним з актуальних завдань української зовнішньополітичної активності, особливо в умовах російської агресії. Створення нових дієвих міжнародних механізмів є важливим напрямом діяльності української дипломатії в умовах пошуку асиметричних відповідей на зовнішні загрози.

Завершення Холодної війни, крах біполярної системи міжнародних відносин, дискусія щодо майбутнього світоустрою обумовлює необхідність пошуку шляхів колективної дії задля уникнення геополітичних потрясінь. Це, своєю чергою, вимагає подальшого глибокого вивчення тенденцій розвитку та взаємодії між учасниками міжнародних відносин. Зважаючи на безсумнісну складність та взаємообумовленість елементів системи міжнародних відносин, видається абсолютно логічним та раціональним дослідження місця і ролі

інститутів багатостороннього співробітництва. Важливим чинником є творення постбіполярної системи міжнародних відносин з притаманними їй новими трендами і тенденціями у період активних процесів глобалізації, одним з результатів якої стало формування доволі розгалуженої системи міжнародних організацій з різними функціями та завданнями.

У цьому контексті дослідження місця і ролі регіональних міжнародних організацій у новій системі міжнародних відносин видається вельми актуальним. Актуальність такого дослідження обумовлена пошуком ефективних механізмів запобігання війні та потребою підтримки миру як на регіональному, так і на глобальному рівнях. З огляду на це наукова актуальність та потреба пошуку ефективних механізмів взаємодії на міжнародній арені як практичний вимір дослідження не викликає жодних заперечень.

Ступінь обґрунтованості, достовірність та новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, мають високий ступінь обґрунтованості. Це забезпечується через вдало підібрану комплексну методологію дослідження, якої автор послідовно дотримується та робить, на наш погляд, досить вдале поєднання використання синтезованого підходу різних парадигм: від класичного підходу розуміння сутності міжнародних організацій до модерних концепцій нового регіоналізму та мережевого управління. Залучення достатнього обсягу релевантних до теми джерельних матеріалів та опрацювання наукової літератури дали змогу проаналізувати широке коло питань діяльності регіональних міжнародних організацій як невід'ємної, а сьогодні ключової ланки системи міжнародних відносин. З огляду на це обрані автором кейси продемонстрували результати дослідження, зокрема аналіз еволюції розвитку системи ООН та системи регіональних організацій, до прикладу, Африканський Союз, ЄС, ОБСЄ, НАТО, СНД тощо.

Висновки дисертації є чіткими, структурованими відповідно мети та

дослідницьких завдань, вони відображають логіку дослідження та досягнення мети і корелюються з визначеними завданнями, відповідають тексту роботи. Достовірність наукових висновків та їхнє оприлюднення підтверджено широкою апробацією результатів дослідження у понад 60 наукових публікаціях (монографіях, статтях, тезах виступів на вітчизняних та міжнародних наукових конференціях), а також під час реалізації низки міжнародних грантових проєктів, стажувань у закордонних університетах, в яких автор брав участь.

Подана до розгляду дисертаційна робота характеризується науковою новизною, у ній вперше у вітчизняній міжнародно-політичній науці комплексно розглядається проблема трансформації ролі регіональних міжнародних організацій в умовах глобальної трансформації системи міжнародних відносин. Найбільш вагомими, на наш погляд, є наступні результати дослідження:

- сформульовано цілісну теоретико-методологічну концепцію функціонування регіональних міжнародних організацій в умовах переходу від однополярності до складної багатополярності, де ці інституції розглядають не лише як союзи держав, а як динамічні мережеві структури, що інтегрують формальних і неформальних акторів (держави, транснаціональні корпорації, неурядові організації) та здійснюють горизонтальне управління транскордонними викликами;

- обґрунтовано концепт інституційної адаптивності регіональних організацій як їхньої здатності оперативно модифікувати внутрішні процедури, механізми прийняття та імплементації рішень в умовах кризових явищ (збройних конфліктів, пандемій, екологічних викликів) без повної перебудови їхньої базової інституційної структури;

- удосконалено політико-правову класифікацію та критерії визначення ефективності діяльності регіональних міжнародних організацій, зокрема крізь призму проблеми легітимізму, мінімізації трансакційних затрат та реальної імплементації рішень як головного засобу актуалізації програмної мети цих інституцій у сферах їхньої функціональної специфіки;

- обґрунтовано роль регіональних інституцій як ключових «стабілізаторів» міжнародної політичної системи, які в умовах руйнації попереднього світоустрою виконують функцію зниження системного хаосу, структурують локальні «зони впливу» та формують спільні регіональні ідентичності й колективні норми;

- розвинуто концептуальні засади формування зовнішньополітичної стратегії України в умовах повномасштабної російської агресії, зокрема в частині вироблення прикладних рекомендацій щодо оптимізації її участі в регіональних інституціях для побудови нової архітектури безпеки, залучення міжнародної допомоги та забезпечення постконфліктної відбудови.

Наукове та практичне значення результатів і висновків дисертації, пропозиції щодо їх використання. Теоретична значущість роботи полягає у концептуалізації феномену інституційної адаптивності регіональної міжнародної організації як її здатності оперативно модифікувати внутрішні процедури ухвалення рішень, структурувати функціональні органи та запроваджувати тимчасові мережеві формати реагування на транскордонні та гібридні кризи в режимі реального часу без проведення тривалої перебудови базових статутних структур.

Цінність дисертаційної роботи полягає у створенні цілісної авторської моделі осмислення регіональних міжнародних організацій в умовах кризи глобального управління.

Удосконалено понятійно-категоріальну матрицю дослідження багатостороннього співробітництва шляхом дефініювання міжнародної організації як автономної, інституціоналізованої системи політичної взаємодії, що володіє власною міжнародною суб'єктністю та колективною політичною волею, яка не зводиться до суми національних інтересів її членів, а розглядається як динамічна модель співпраці, орієнтованої на ефективну реалізацію та впровадження.

Розширено класифікацію міжнародних інституцій, де базовими критеріями визначено не територіально-географічний чинник, а ареал

реального функціонального впливу, характер взаємодії з міжнародними акторами та рівень інституційної гнучкості (адаптивності).

Практичне значення отриманих результатів визначається суспільно-політичною та науковою актуальністю дисертаційного дослідження. Висновки та рекомендації можуть бути використані у практичній діяльності органів державного управління у сфері зовнішньої політики та національної безпеки через їхнє використання у процесі розробки та реалізації рішень у сфері міжнародної активності України. Особливо корисним це видається у сфері розбудови багатостороннього співробітництва на регіональному рівні через активізацію процесів творення мережевих форматів співпраці, що дозволяє створювати структури оперативного характеру, готові адаптуватися до нестабільного міжнародного середовища, залучати неформальних акторів та експертне середовище до розробки рішень у сфері захисту національної безпеки України та її активній участі у творенні регіональної системи співробітництва.

Результати дослідження мають чітко виражений освітньо-навчальний ефект, оскільки можуть бути використані для вдосконалення та подальшої розробки навчально-методичних матеріалів, навчальних курсів у сфері підготовки фахівців міжнародників та фахівців у сфері національної безпеки та управління. Значною мірою результати дисертаційного дослідження апробовані в низці авторських навчально-методичних розробках (навчальні посібники та підручники).

Оцінка мови і стилю дисертації. Ознайомлення з дисертацією Кучика Олександра Сергійовича засвідчує відповідність її тексту стандартам академічного викладу. Мова дисертації відповідає належному науковому рівню, не містить граматичних та стилістичних огріхів. Дисертант цілком слушно використовує наукову термінологію, уникаючи двозначностей та різночитань. Цитування в роботі подані органічно, без надмірності та спотворення думок цитованих авторів.

Дисертація має логічну структуру, з належним поділом на розділи та

підрозділи, що дозволяє послідовно та зв'язно розкривати положення дослідження. Виклад авторських ідей визначається обґрунтованістю, доказовістю та переконливістю. Висновки дисертаційної роботи викладені чітко та послідовно, корелюються з поставленими завданнями та структурою роботи. Дисертація відповідає вимогам до такого типу наукових робіт.

Дотримання дисертантом вимог академічної доброчесності. Під час ознайомлення з дисертацією та публікаціями Кучика О. С. не виявлено фактів порушень академічної доброчесності, зокрема, академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації результатів дослідження. Автор посилається на використані джерела, а також належно відокремлює використані ідеї та факти від власних результатів.

Повнота викладу основних наукових положень висновків і результатів дисертації. За результатами дисертаційного дослідження опублікована 61 наукова праця, у тому числі 7 статей опубліковано в наукових виданнях, що входять у наукометричні бази Scopus та Web of Science, 18 – публікації в наукових фахових виданнях України та 6 – в іноземних наукових виданнях, 2 підрозділи в колективних монографіях, 20 тез доповідей, 8 – навчальних посібників. Текст реферату дисертації повністю розкриває її структуру та зміст, вміщує характеристику основних результатів дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи. Підкреслюючи високий науково-теоретичний рівень дослідження та реалізацію дослідницьких завдань, вважаємо доцільним висловити кілька практичних рекомендацій, від яких робота виграла б.

1. Вступ до дисертації виглядає ґрунтовним і добре структурованим, однак є побажання щодо визначення хронологічних і географічних меж роботи. Йдеться, насамперед, про необов'язковість виділення у вступі до політологічного дослідження хронологічних рамок дисертації, позаяк вони визначені у формулюванні теми роботи. Варто лише було зазначити, що проведення комплексного аналізу діяльності регіональних міжнародних

організацій в умовах глобальної трансформації системи міжнародних відносин потребувало від автора виходу за межі визначеного у назві роботи періоду.

Щодо визначення географічних меж дослідження, то слід було би вказати на регіональні міжнародні організації, які, на думку автора, максимально сприяли досягненню науково обгрунтованих результатів, формулюванню висновків і узагальнень, а також визначенню наукової новизни дисертації.

2. Автором продемонстровано комплексний підхід до методології дослідження з використанням загальнонаукових і спеціальних методів. Втім, комплексний розгляд діяльності регіональних міжнародних організацій тільки виграв би від застосування методу політологічного прогнозування в побудові сценаріїв подальшого розвитку регіональних інституцій багатостороннього співробітництва в умовах викликів міжнародному порядку з боку ревізіоністських держав (Російської Федерації, Ірану, КНДР тощо).

3. У першому розділі роботи автор досить багато місця відводить ґрунтовному аналізу теоретичних підходів до вивчення системи міжнародних відносин та міжнародних організацій, розглядаючи їх крізь призму компаративного підходу реалізму та лібералізму, залучаючи інструментарій нового реалізму та мережевого управління, що дає змогу досить вдало розкрити проблему еволюції організаційних форм діяльності регіональних міжнародних організацій. Зважаючи на міждисциплінарний характер дослідження, на нашу думку, варто було б залучити ширше коло праць правників і економістів, оскільки це розширило б розуміння економічного підґрунтя трансформації ролі міжнародних організацій у світовій політиці.

4. П'ятий розділ «Політико-правова роль міжнародних регіональних організацій у сучасних міжнародних відносинах» зосереджує увагу на процесах трансформації місця і ролі регіональних організацій як складової системи міжнародних організацій в умовах невизначеності та еволюції сучасної політичної системи. Погоджуючись з автором дисертаційного дослідження щодо отриманих узагальнень та висновків, із запропонованим прогностичним сценарієм розвитку системи міжнародних організацій на найближче

десятиліття, вартим видається розширення методологічного обґрунтування розробленого прогнозу у частині класифікації критеріїв побудови таких прогнозів.

5. Погоджуючись з твердженням автора, що «центральною аналітичною результатом дослідження є обґрунтування того, що реальна ефективність будь-якої регіональної організації вимірюється не кількістю підписаних декларацій чи проведених самітів, а ефективністю реальної імплементації рішень держав-учасниць у практичні кроки на національному рівні» (с. 406), доцільним було б вказати на міжнародні організації, діяльність яких здебільшого носить декларативний характер.

6. Закономірно вважаючи, що класичні інструменти миротворчості та превентивної дипломатії, розроблені в епоху домінування симетричних міждержавних конфліктів, виявляються неефективними проти асиметричних загроз (с. 408), автор мав би зробити наголос і на тому, що дипломатія і діяльність міжнародних організацій, як показав перебіг російсько-української війни, також виявилися неефективними проти політики РФ, спрямованої на руйнування міжнародного порядку, заснованого на правилах.

7. Попри розробку автором деяких елементів зовнішньополітичної стратегії України в частині розвитку співпраці з регіональними інститутами багатостороннього співробітництва, робота виграла б від розширення аналізу співробітництва України з європейськими регіональними організаціями галузевого спрямування (Євроатом, ЄАВТ тощо).

Незважаючи на наведені дискусійні аспекти, варто підкреслити, що вони не зменшують наукової цінності роботи, а засвідчують складність, міждисциплінарність і перспективність досліджуваної проблематики. Робота є цілісною, виконана на високому теоретичному і методологічному рівні та відповідає спеціальності 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку.

Висновок щодо відповідності дисертації нормативним вимогам щодо присудження наукових ступенів. Дисертаційна робота Кучика Олександра

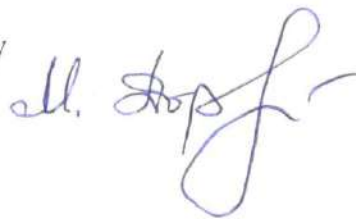
Сергійовича «Регіональні міжнародні організації в умовах глобальної трансформації системи міжнародних відносин», подана на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку, є самостійним і оригінальним фундаментальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані результати, становить вагомий внесок у розвиток вітчизняної політичної науки.

Дослідження цілком розкриває визначену проблематику, відповідає паспорту наукової спеціальності, а також вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р., № 928 від 30.07.2025 р.).

З огляду на зазначене вважаємо, що на підставі публічного захисту автор дисертації заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку.

Офіційний опонент

доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного
регіонознавства Навчально-наукового
інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Дорошко М. С.

